

והבנות, אינו כלום מה שיאמרו להם שכן צריך לעשות, אם לא יראו שהוא דבר חביב מאד לאביו, שאם ישמע מאביו שהיה לו נסיונות גדולים לקיים מצות שבת ויו"ט וכל המצוות, רק שמ"מ צריך לעמוד בנסיון, לא יתחנכו הבנים מזה, דיאמרו דהם אינם גבורים כמותו ואין יכולים לכבוש יצרם, ורק כשישמעו מהאב שאומר שאין שום נסיון בקיום התורה והמצוות מכיון שהוא ענין חביב כל כך שהוא חיינו ואורך ימינו, אז יתחנכו בטוב, ונמצא שצריך לשתי אמירות, אחד לעצם האיסור והחויב, ושני שיהיה חביב, ומזה יתחנכו — וזהו שתי האמירות שיאמרו לגדולים ויהיה מזה אזהרה לקטנים'.
(דרש משה לגר"מ פיינשטיין זצ"ל — ריש אמור)

(ע"ב) 'דסמכי אדאמרי אינשי שב שנין הוה מותנא ואינש בלא שני לא אזיל' — כך הוא לפי דעתם, אבל האמת אינה כן, כי פעמים 'יש נספה בלא משפט' (כמו שאמרו בחגיגה ד: ובכ"מ). (ערוך לנר — סנהדרין כט).

דף קטז

'כי איתנכו בשילי כתובו בשילי אע"ג דמימסרן מילי בהיני, וכי איתנכו בהיני כתובו בהיני אע"ג דמימסרן מילי בשילי' — כמה ראשונים פרשו הטעם משום 'מתזי כשקרא'. וכן גרסו הרי"ף והרא"ש. (וכ"כ התוס' בכתובות כא: ד"ה האמר; נמו"י ועוד). ויש מפרשים: כדי שידעו את מקום העדים, להתחקות אחר עדים המכירים חתימותיהם. (ראבי"ה — מובא במרדכי ב"ב סי' תרמו). ויש מפרשים שעצה טובה קמ"ל, שלא יביאוהו לידי הזמה, לומר 'עמנו הייתם באותו יום בשילי'. (רש"י בסנהדרין — מובא במרדכי).

ואין משנה מקום כתיבת הסופר, אלא מקום חתימת העדים בלבד. (מרדכי. וע"ש מח' הראשונים אם שינה המקום — האם השטר נפסל. וע' בפוסקים חו"מ מג, כ כב).

'משום מעשה שהיה'

בכמה מקומות מצינו שחכמינו ז"ל תקנו תקנות וגזרו גזירות משום מאורע של כשלון או של נזק חמור, כמעשה בסנדל שטימא קודש; גזירת 'סנדל המסומר' (שבת ס); מעשה שהיו רצין ועולין בכבש ודחף אחד את חברו וכו' (יזמא פ"ב מ"ב), ועוד.

ויש להבין מדוע הוצרכו שיקרו מעשים כאלו כדי לתקן ולגזור, וכי לא ראו את הנולד? ואם החליטו בדעתם שאין צורך באותה תקנה, וכי מעשה חד פעמי ישנה את טעמם? וכן יש להבין שיטת רבי חנניה בן עקביא המובאת בסוגייתנו שלא גזרו אלא בדומה למעשה ממש, בספינה ובירדן וכו' — מה טעם יש בזה?

אמנם מבואר בספרים שכל תקנה וגזרה, כל דין וכל מאמר של חכמינו ז"ל, לא נקבעו עד שראו חכמים ברוח קדשם ונקבע הדבר בלבבם שכך רצון ה' יתברך, וכך ראוי שיהיה מעתה ולדורות, שכל דבריהם כמסמרות נטועים לעד, ובמקומות שהיה להם ספק ופקפוק בדבר, לא רצו לתקן עד שבא מעשה לפנייהם, ואז ראו בכך אות מן השמים שהגיעה השעה לתקן ולגזור. [וכעין מה שאמר הבעש"ט על מאמר חז"ל 'כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין' שמבין מזה שהראו לו מן השמים את הקלקול, שיש לו צורך לזיור]. (ע' אוהב ישראל — לקוטים ד"ה אעשה לו. ובספרי ר' צדוק הכהן זצ"ל בכ"מ, ועוד. וע"ע בשו"ת מהרי"ק (עב), בבאור הגמרא כאן).

[וזהו לשון ה'חזון איש' (קכט) על דברי רבי זירא (בחגיגה שם) **עבר ונשא** — טהור 'נראה טעמא (מאין

הוציא ר"ז שכך היתה הגזירה, כיון דלא אמרו רק משום 'מעשה שהיה', ומשמע שאין ראוי לגזור מסברא לולא המאורע, לכן סגי לאסור לכתחילה' — הרי שאף בהדגשה זו של מתקני התקנה 'משום מעשה שהיה' יש בה נפקותא מעשית בתוקף התקנה ובמהותה].

ולנה"ל יש קצת מקום להבנת שיטת רבי חנניה בן עקביא, שלא היה הסימן אלא על מאורע מסוים ואין לנו להוכיח על מקום אחר.

גם יתכן לפרש טעמו שתקנו בדיוק כפי המעשה, כדי שדוקא מתוך כך ייזכר אותו מאורע רע, ובכך ישימו הדבר על לבם ביותר שלא יישנה.

[ובכך גם מובן ספק הגמרא בחגיגה 'סנדל טהור מהו?' שנראה תמוה לכאורה, הרי לא הוזכר אלא 'הנושא את המדרס' ומהיכא תיתי לחדש נשיאת סנדל סתם שאינו טמא מדרס? (והרש"ש שפירש שהספק היה על סנדל השמור לתרומה ולא לקודש, אך כבר העיר שמפירוש רש"י לא משמע כן). ויש לפרש על פי הנ"ל, שיש מקום לגזור על נשיאת כל סנדל, אפילו טהור, לזכר אותו מעשה שהיה ולהשאיר רושמו לדורות, כדי להרבות בשמירת טהרת הקודש.

ז'נמצא כזית מת תחוב בקרקעיתה של ספינה' — על סיבת פסול האפר, אם פסול מיוחד הוא בפרה או משום טומאת אהל — ע' בהרחבה בספר דבר אברהם ח"ב ז.

דף קיט

כללים ושיטות

'לימא רבי מאיר היא דחייש למיעוטא... אלא אמר רבא: רישא חזקה לייבום ורובא לשוק...' — מסקנת הסוגיא בבאור החילוק בין רישא דמתניתין לסיפא, שברישא נמצאת החזקה בצד המיעוט כנגד הרוב, ובסיפא החזקה מסייעת לרוב, וצד המיעוט נידון כ'מיעוטא דמיעוטא' שאפילו רבי מאיר לא חושש לו.

נחלקו הראשונים אם למסקנא זו, משנתנו אינה אלא לרבי מאיר, או גם לרבנן, שיש לומר שגם חכמים שאינם חוששים למיעוט, מודים הם לכלל 'סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובא' — כך מפרשים הרבה מן הראשונים (ע' רי"ף והרמב"ם שהביאו משנתנו להלכה, וכ"כ בנמוקי יוסף ועוד). ובזה מתיישבים כמה דיוקי לשון בסוגיתנו ('לימא רבי מאיר היא' — כבכל מקום שנאמר 'לימא' משמע שלמסקנא אינו כן; 'חזקה לא עדיף מרובא... והוה ליה פלגא ופלגא' — עתוס', ועוד דיוקים). אבל התוס' פרשו שאף למסקנא משנתנו כרבי מאיר, אבל לחכמים יכולה האשה להנשא.

אמנם להלכה, אף להתוס' שחכמים אינם חוששים למיעוט בכל אופן, אין אנו פוסקים כמותם אלא כשאין חזקה נגד הרוב — כך כתב רבינו תם (מובא בתוס' בכורות כ:). אבל כל שיש חזקה עם המיעוט — חוששין למיעוט לחומרא. וכך נפסק גם להלכה (ע' שו"ע אה"ע קנו, יג; יו"ד שטז, ג).

'אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב: רישא דאיסור כרת חששו, סיפא דאיסור לאו לא חששו. אמר רבא: מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא, מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו' — בעלי הכללים עסקו בשאלה אם כלל זה מוסכם ונכון גם למסקנת ההלכה, או שמא זו דעת יחיד, רבא. והביאו ראיות וקושיות מעשרות מקומות בש"ס ובראשונים.

אמנם מצאנו לכמה גדולים (מהרי"ק בשו"ת סי' עב ד"ה על כרחין; תרומת הדשן רנ (וע"ש שהקשה על דבר זה);